

НАЛУЦИШИН Віктор
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна

ВІДБІР ТА НАВЧАННЯ ПРОКУРОРІВ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відбір, призначення та навчання прокурорів є ключовими елементами правоохоронної системи сучасної держави, оскільки формування високоінтелектуального і високоморального корпусу прокурорів є необхідною умовою для забезпечення їх незалежності, відповідальності та професіоналізму. З огляду на це цікавим видається досвід держав Європейського Союзу щодо навчання прокурорів.

У системі органів державної влади прокуратура Австрії, як і в деяких європейських країнах (Франція, Німеччина, Італія тощо), посідає проміжне місце між виконавчою і судовою владою. Організаційно вона входить до складу міністерства юстиції, але діє в межах судової системи.

Прокуратура – самостійний, незалежний від суду, орган юстиції, але територіально знаходиться при судах. При кожному кримінальному земельному суді (суд першої інстанції) існує прокуратура нижчої ланки (*Staatsanwaltschaft*). При кожному вищому земельному суді (суд другої інстанції) – оберпрокуратура (*Oberstaatsanwaltschaft*). При Верховному суді знаходиться Генеральна прокуратура (*Generalprokuratur*).

В Австрії близько 210 прокурорів. Прокурори і судді отримують однакову базову освіту. Після закінчення навчання вони отримують ступінь магістра або доктора. Потім протягом 9–12 місяців проходять практику в суді [1].

Лише після стажування і з урахуванням думки судді, у якого молодий спеціаліст стажувався, його рекомендації і тривалої бесіди з іншим компетентним суддею, здачі декількох усних і письмових іспитів та проходження психологічного тесту вирішується питання щодо його майбутньої спеціалізації. Після цього стажист може бути названий претендентом на посаду судді. За вільної ставки призначення проводиться федеральним міністром юстиції.

Для того щоб претендент міг бути призначений на посаду прокурора, необхідно бути суддею або мати стаж судді не менше одного року або ж пройти «річну практику як прокурор».

Прокуратура ФРН є незалежним органом виконання кримінальної юстиції, котрі перебувають на одному рівні з судами. Природно, є Федеральна прокуратура, а є майже повністю автономні прокуратури земель. Прокуратури підконтрольні міністру юстиції ФРН і міністрам юстиції земель.

Необхідною передумовою для того, щоб працювати прокурором, є наявність німецького громадянства, а також наявність вищої освіти за юридичною спеціальністю з терміном навчання не менше чотирьох років.

У ФРН немає спеціальної школи підготовки прокурорів, ця функція покладена на юридичні факультети університетів під патронажем як міністерства освіти, так і міністерства юстиції.

Кандидати в прокурори повинні успішно скласти так звані перший і другий державний іспити. Процедура розгляду заявок претендентів на отримання місця прокурора вважається дуже суворою і часто проходить в досить різкому тоні, що часом може вселити в здобувача невпевненість. Таким чином, перевіряють, наскільки він зберігає впевненість в собі, оскільки це почуття є однією з найважливіших якостей прокурора.

Між першим і другим іспитом з юриспруденції кандидати повинні пройти спеціальне багатоступеневе дворічне стажування (Referendariat) в суді або в аналогічній інстанції. Там можна набути досвід практичної роботи у сфері кримінального права. Щонайменше теоретично поєднання такого досвіду разом з навчанням в університеті є достатньою умовою для роботи за професією прокурора. А речі, необхідні в повсякденній професійній діяльності, наприклад тактичні навички при проведенні розслідування, набуваються в процесі практичної роботи. Перш ніж новачки беруть на себе відповідальність за свої перші розслідування, їх протягом декількох місяців курують досвідчені колеги.

Прокуратура Франції входить до складу міністерства юстиції. Тим самим вона по суті є органом виконавчої влади. Система побудови органів прокуратури Франції цілком пов'язана з побудовою системи судових органів.

В основі системи набору кадрів для прокуратури лежить принцип єдності судового корпусу. Ця єдність судового корпусу впливає з взаємопроникаючих функцій суддів і прокурорів. Прокурор може в будь-який момент своєї кар'єри стати суддею і навпаки. Ця можливість переміщення між суддівським корпусом та прокуратурою є джерелом збагачення професійного досвіду [2, с. 218].

У Франції суддів і прокурорів іменують магістратами.

Підготовка магістратів (суддів і прокурорів) у Франції згідно зі ст. 4 органічного закону «Про статус магістратури», що міститься в Ордонансі від 22 грудня 1958 року № 58-1270 [3] доручена Національній школі магістратури. Протягом тридцяти одного місяця школа здійснює підготовку судових аудиторів до «професії» судді і прокурора. Національна школа магістратури є навчально-тренувальним центром, який здійснює первинну підготовку осіб, які мають вищу освіту, до професії магістрату (судді і прокурора), а також забезпечує безперервну професійну підготовку магістратів.

У Франції існує два способи вступу в судовий корпус (судді і прокурори): вступ до Національної школи магістратури *після проходження відбіркового курсу і на основі документів (sur titre) і пряме інтегрування за згодою комісії з просування кар'єри.*

За результатами конкурсу, відкритого для всіх кандидатів, які мають французьке громадянство, що мають позитивну моральну характеристику, дотримуються обов'язків, встановлених Кодексом про національну службу, відповідають умовам про фізичну придатність, відбувається зарахування до Національної школи магістратури як судового аудитора.

Набір більшої частини членів судового корпусу здійснюється на основі першого способу. Він складається в проведенні трьох видів відбіркових конкурсів (за ними закріплені назви «перший конкурс», «другий конкурс», «третій конкурс»), участь в яких можливо не більше трьох разів, і зарахування на основі документів (*sur titre*).

Програма вступних іспитів цих відбіркових конкурсів однакова і відрізняється високою складністю. Середній рівень успішних кандидатів становить 8–12%. За проходженням відбіркового конкурсу слідує отримання кандидатом статусу судового аудитора і навчання в Національній школі магістратури. Стати судовим аудитором можна і без відбіркового конкурсу (ст. 18-1 Ордонанса від 22 грудня 1958 року № 58-1270). Особи, які мають ступінь магістра права і чотирирічний досвід роботи в юридичній, економічній або соціальній сфері, ступінь доктора права і другий диплом про вищу освіту, або здобувачі, які здійснюють навчальну або дослідницьку роботу в галузі права та мають після отримання ступеня магістра, трирічний досвід практичної роботи, а також диплом про вищу освіту в одній із юридичних дисциплін, можуть бути зараховані в Національну школу магістратури постановою міністра юстиції на основі позитивного висновку комісії з просування по службі [4, с. 97].

На посаду магістрату прокурори призначаються після проведення конкурсу. Кожен кандидат на посаду повинен мати диплом про другий цикл вищої освіти [5, с. 35].

У системі прокуратури Данії діє положення, згідно з яким на посади прокурорів призначаються особи, які мають магістерський ступінь. З метою забезпечення наступності поколінь, вивчення особистих і ділових якостей вперше призначених прокурорів широко застосовується інститут наставництва. За працівниками в обов'язковому порядку закріплюються наставники з числа досвідчених прокурорів (за винятком керівників), які протягом трьох років надають практичну допомогу в освоєнні професії прокурора, приділяючи увагу формуванню і розвитку морально-етичних принципів [6, с. 62–63].

Уперше призначені прокурори протягом трьох років у складі навчальних груп згідно з програмою додаткового професійного навчання (так званої Дев'ять модулів) вивчають відповідні дисципліни і виконують практичні роботи з модульних програм єдиної системи. У проведенні занять (ділових іграх, круглих столах) беруть участь судді, адвокати та інші фахівці.

Під час навчання молоді прокурори проходять тижневе професійне стажування в органах поліції Данії, де вивчають різні аспекти несення поліцейськими патрульної служби, їх дій при огляді місць подій, а також при вирішенні

скарг, звернень громадян. Навчання по кожному модулю завершується написанням контрольної роботи та іспитом. Підсумковим іспитом вважається підготовка молодим фахівцем за участю прокурора (державного обвинувача) промови для виступу прокурора (державного обвинувача) в суді.

Як правило, після завершення судового розгляду прокурор (державний обвинувач) і, за можливості, суддя висловлюють думку про якість підготовленої молодим фахівцем промови для прокурора (державного обвинувача). За наявності загальної позитивної думки керівник відповідного підрозділу прокуратури Данії приймає рішення про допуск вперше призначеного прокурора до самостійної роботи.

Вважаємо, що досвід відбору та навчання майбутніх прокурорів у деяких державах Європейського Союзу може бути корисний при розгляді питання про вдосконалення системи відбору та підготовки кадрів для органів прокуратури.

Список використаних джерел:

1. Кигас В. Прокуратура Австрії: место и роль в уголовном судопроизводстве. *Законность*. 2007. № 4. С. 57–60.
2. Решетников Ф.М. Правовые системы стран мира: справочник. Москва: Юрид. лит., 1993. 256 с.
3. Про статус магістратури: Ордонанс Французької Республіки від 22 грудня 1958 року № 58-1270 містить органічний закон. URL: <http://constitutions.ru/?p=8150> (дата звернення: 22.07.2019).
4. Андреева И.А. Первоначальная профессиональная подготовка магистратов во Франции. *Право и образование*. Москва: НОУ СГА, 2013. № 4. С. 96–103.
5. Князева Е.Г. Прокурорский надзор в зарубежных странах. *Юридический мир*. 2014. № 3. С. 34–37.
6. Андреев Г.В. Опыт прокуратуры Королевства Дания в сфере подготовки кадров. *Законность*. 2014. № 5. С. 62–63.